

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY SUDI PLENUMIINING QARORI

6 -sonli

20 22yil « 14 » may

Toshkent shahri

Жиноят ишларини биринчи инстанцияда кўриб чиқишга тайёрлаш бўйича суд амалиёти тўғрисида

Судларда жиноят ишларини биринчи инстанцияда муҳокама қилишга тайёрлаш ва дастлабки эшитув ўтказиш тартиби бўйича масалалар келиб чиқаётганлиги муносабати билан ҳамда жиноят-процессуал қонуни бир хилда ва тўғри қўлланилишини таъминлаш мақсадида, “Судлар тўғрисида”ги Қонуннинг 22-моддасига асосланиб, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми

Қ А Р О Р Қ И Л А Д И:

1. Судларнинг эътибори жиноят ишларини биринчи инстанцияда муҳокама қилишга тайёрлаш бўйича Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг (бундан буён матнда ЖПК деб юритилади) 49 ва 49¹-бобларида назарда тутилган талабларга қатъий риоя этиш зарурлигига қаратилсин.

2. ЖПК 396-моддасига мувофиқ, жиноят ишини суд муҳокамасига тайёрлаш чоғида судья ҳар бир айбланувчига нисбатан қуйидаги ҳолатларни аниқлаши шарт:

- иш мазкур суднинг судловига тегишлими;
- ишнинг суд мажлисида кўрилиши учун асослар етарлими;
- суриштирув ва дастлабки тергов ўтказиш чоғида ЖПК талабларига риоя қилинганми;
- айбланувчига нисбатан эҳтиёт чораси тўғри танланганми;
- жиноят оқибатида етказилган мулкый зарар қопланишини таъминлаш чоралари кўрилганми;
- айблов хулосаси ёки айблов далолатномаси ЖПК талабларига мувофиқ тузилганми;
- дастлабки эшитув ўтказиш учун асослар борми.

Судья, шунингдек, биринчи инстанция суди томонидан жиноят иши холисона, ўз вақтида ва тўғри ҳал қилинишини таъминлаш мақсадида ушбу масалалар бўйича қонунда назарда тутилган процессуал қарорлар

қабул қилиниши ва ҳаракатлар бажарилишига зарурат бор-йўқлигини аниқлайди.

3. Судья ЖПК 395-моддасининг биринчи қисмига кўра, жиноят ишини судда кўриш учун тайёрлаш чоғида қонуннинг ушбу нормасида назарда тутилган ажримлардан бирини ёки ишни дастлабки терговда йўл қўйилган техник йўсиндаги камчиликларни бартараф этиш учун прокурорга юбориш тўғрисида ажрим чиқариши мумкин.

4. Тушунтирилсинки, жиноят ишини судловга тегишлилик қоидаларига риоя этган ҳолда бошқа судга ўтказаетганда, суд зарурат бўлганда, эҳтиёт чораси тўғрисидаги масалани ЖПК 395-моддасига мувофиқ, чиқариладиган ажримда ҳал этиши мумкин.

Жиноят иши судловга тегишлилиги бўйича юборилганда, ЖПК 396-моддаси биринчи қисмининг 2, 3, 5 - 7-бандларида кўрсатилган масалалар суд томонидан ҳал этилмайди.

5. Жиноят ишини судда кўриш учун тайинлаш чоғида судья ЖПК 396-моддасининг 4-бандига амал қилган ҳолда, иш бўйича арз қилинган илтимосномалар бор-йўқлигини аниқлаши лозим. Бунда фақат асосланган, текширишни талаб этмайдиган (масалан, ишда ҳимоячи иштирок этишига рухсат бериш тўғрисидаги, судга кўшимча гувоҳларни чақириш тўғрисидаги, ҳужжатлар талаб қилиб олиш тўғрисидаги, хавфсизлик чораларини қўллаш тўғрисидаги ва ҳоказо) илтимосномалар қаноатлантирилиши мумкин.

Судьянинг ҳар бир арз қилинган илтимоснома бўйича қарори ишни суд муҳокамасига тайинлаш тўғрисидаги ажримда акс эттирилади.

6. Ишни суд мажлисида кўриб чиқиш учун асос етарлилиги тўғрисидаги масалани ЖПК 396-моддасининг 2-бандига мувофиқ, ҳал қилиш чоғида, судья ЖПК 82-моддасида назарда тутилган талаблардан келиб чиқиши лозим. Уларга кўра, суриштирув ва дастлабки тергов органлари томонидан иш бўйича қуйидагилар аниқланган бўлиши керак:

жиноят объекти, жиноят туфайли етказилган зиённинг хусусияти ва миқдори, жабрланувчининг шахсини тавсифловчи ҳолатлар;

жиноят содир этилган вақт, жой, усул, шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексида кўрсатиб ўтилган бошқа ҳолатлар;

қилмиш ва келиб чиққан ижтимоий хавfli оқибатлар ўртасидаги сабабий боғланиш;

жиноят ушбу шахс томонидан содир этилганлиги;

жиноят тўғри ёки эгри қасд билан ёхуд бепарволик ёки ўз-ўзига ишониш оқибатида содир этилганлиги;

жиноят сабаблари ва мақсадлари;

айбланувчининг шахсини тавсифловчи ҳолатлар.

Суриштирув ёки дастлабки тергов органи томонидан ушбу талаблардан бирортаси бажарилмаган тақдирда, иш бўйича дастлабки эшитув ўтказиш учун асослар мавжуд бўлади.

7. Судья ЖПК 396-моддасининг 3-бандига мувофиқ, суриштирув ва дастлабки терговни юритиш чоғида жиноят ишини қўзғатиш ва юритиш асослари ҳамда тартибини белгиловчи ЖПК талабларига риоя этилганлигини аниқлаши зарур.

Жиноят-процессуал қонуни нормалари жиддий бузилганлиги (масалан, бошқа шахсга нисбатан янги айблов бўйича ажратилган материаллар бўйича жиноят иши қўзғатмасдан суриштирув ёки дастлабки тергов ўтказилганлиги), суд томонидан суд муҳокамаси чоғида бартараф этиб бўлмайдиган бошқа қоидабузарликлар (масалан, ЖПК 76-моддасида назарда тутилган асосларга кўра рад этилиши лозим бўлган суриштирувчи, терговчи томонидан процессуал ҳаракатлар амалга оширилганлиги, суриштирув ёки тергов гуруҳига киритилмаган шахс томонидан суриштирув ёки дастлабки тергов амалга оширилганлиги ва ҳоказо), шунингдек, ЖПК 405¹²-моддасининг биринчи қисмида назарда тутилган ҳолатлар аниқланса, иш бўйича дастлабки эшитув ўтказилиши керак.

8. Судларга тушунтирилсинки, ишни судда муҳокама қилиш учун тайинлаш чоғида аниқланиши лозим бўлган муҳим ҳолатлардан бири айбланувчига нисбатан эҳтиёт чораси тўғри танланганлиги тўғрисидаги масала ҳисобланади.

Эҳтиёт чораси ўзгартирилганда судьянинг ажримда бундай қарор қабул қилиш заруратини тасдиқловчи далиллар ва важлар келтирилган асослар кўрсатилиши лозим.

Қамоққа олиш ёки уй қамоғи тарзидаги эҳтиёт чораси бекор қилинган ёхуд ўзгартирилганда қамоқда ёки уй қамоғида бўлган шахс дарҳол озод қилиниши керак (уй қамоғи қамоққа олиш тарзидаги эҳтиёт чорасига ўзгартирилган ҳоллар бундан мустасно).

9. ЖПК 396-моддасининг 5-банди ва 398-моддасига мувофиқ, судья жиноят оқибатида етказилган мулкый зарар қопланишини таъминлайдиган чораларни кўришга ҳақли.

Жиноят иши материалларида ёки тараф тақдим этган материалларда айбланувчида хатлаб қўйилиши мумкин бўлган пул маблағлари, қимматликлар ёки бошқа мол-мулк мавжудлиги тўғрисида маълумотлар йўқлиги даъвои таъминлаш чоралари бевосита суд томонидан қўлланилиши имкониятини истисно этса, судья ажрим билан зарур чоралар кўриш мажбуриятини суриштирувчи ёки терговчига юклайди. Бундай ҳолларда суднинг ажримини ижро этиш муддати, ЖПК 405-моддасининг биринчи қисми мазмунидан келиб чиқиб, ўн суткадан ошмаслиги лозим.

10. Жиноят ишини ЖПК 401¹-моддасида кўрсатилган асосларга кўра прокурорга юбориш тўғрисидаги масалани ҳал қилишда, суриштирув ёки дастлабки тергов жараёнида йўл қўйилган техник йўсиндаги камчиликлар деганда, жиноят ишида айбланувчи тариқасида иштирок этишга жалб қилиш тўғрисидаги қарор, айблов далолатномаси ёки айблов

хулосаси, шунингдек, тиббий йўсиндаги мажбурлов чораларини қўллаш учун ишни судга юбориш тўғрисидаги қарор ёзувида йўл қўйилган хатолар, ҳарфий хатолар ва арифметик хатолар тушунилади.

11. Ишни ЖПК 403-моддасига мувофиқ, суд муҳокамасига тайёрлаш бўйича судья кўриши лозим бўлган бошқа чораларга, шунингдек, қамоқда ёки уй қамоғида сақланаётган шахслар судга олиб келинишини таъминлаш, ишда иштирок этишга таржимонни жалб этиш, хавфсизлик чораларини таъминлаш, суд мажлисини видеоконференцалоқа режимида ўтказиш билан боғлиқ масалаларни ҳал қилиш киради.

12. Иш суд муҳокамасига тайинлангандан сўнг судья ЖПК 402-моддасида кўрсатиб ўтилган шахсларнинг, шунингдек, ишга янгидан киришган ҳимоячининг, жабрланувчи вакилининг илтимоси бўйича, уларга иш билан танишиш учун иш материаллари ҳажмини ҳисобга олиб, оқилона муддат белгилаган ҳолда, имконият яратиши шарт.

Иш материаллари билан танишиб чиққанлик тўғрисида илтимоснома берган шахсдан тилхат олиниб, у ишга қўшиб қўйилади.

13. Суд ЖПК 405³-моддасининг иккинчи қисмида назарда тутилган асослар мавжуд бўлганда, иш бўйича тарафларнинг илтимосномасига кўра ёки ўз ташаббуси билан жиноят иши бўйича дастлабки эшитув ўтказиш тўғрисида ажрим чиқаради.

14. Тушунтирилсинки, ЖПК 395 ва 405¹¹-моддалари мазмунига кўра, жиноят иши бўйича дастлабки эшитув ўтказиш тўғрисидаги илтимоснома айбланувчи томонидан айблов далолатномаси ёки айблов хулосасининг кўчирма нусхаси олинган кундан эътиборан уч сутка ичида берилиши мумкин. Бундай ҳуқуқи борлиги тўғрисида айбланувчига прокурор томонидан айблов далолатномаси ёки айблов хулосасининг кўчирма нусхаси топширилаётган пайтда тушунтирилади.

Судья айблов далолатномаси ёки айблов хулосасининг кўчирма нусхаси айбланувчи томонидан олинган кундан эътиборан уч сутка ўтгандан сўнг берилган дастлабки эшитув ўтказиш тўғрисидаги илтимосномани, башарти илтимоснома бериш муддати ўтказиб юборилиши сабаблари узрли эмас деб топилса, рад этишга ҳақли.

Жиноят иши суд муҳокамасига тайинлангандан сўнг дастлабки эшитув ўтказиш тўғрисида берилган илтимоснома ҳам рад этилиши лозим.

15. Жиноят иши бўйича дастлабки эшитув ЖПК 405⁶-моддасида белгиланган тартибда ўтказилиши лозим.

Дастлабки эшитув судья томонидан дастлабки эшитув тайинлаш тўғрисида ажрим чиқарилган пайтдан эътиборан беш суткадан кечиктирмай бошланиши ва унинг давомийлиги ўн суткадан ошмаслиги керак.

Судларнинг эътибори шунга қаратилсинки, дастлабки эшитув ўтказиш муддатларини узайтириш қонунда назарда тутилмаган.

16. ЖПК 405⁷ ва 410-моддаларига мувофиқ, судья қуйидаги ҳолларда жиноят иши бўйича иш юритишни тўхтатиш тўғрисида ажрим чиқаради, агар:

айбланувчи яширинган бўлса ва унинг турган жойи маълум бўлмаса; айбланувчи оғир ва давомли касалликка чалинган бўлиб, бу ҳолат унинг суд мажлисида иштирок этишига тўсқинлик қилса.

Айбланувчи яширинган бўлиб, унинг турган жойи маълум бўлмаса, судья иш юритишни тўхтатиб туриш билан бир вақтда унга нисбатан эҳтиёт чорасини ўзгартириш тўғрисида ажрим чиқаради. Айбланувчига нисбатан қидирув эълон қилинганлиги муносабати билан юритилиши тўхтатилган жиноят иши суд ажримини ижро этиш учун айблов далолатномаси ёки айблов хулосасини тасдиқлаган прокурорга юборилади.

Иш юритишни тўхтатиб туриш учун асос бўлган ҳолатлар бартараф этилгандан сўнг жиноят иши бўйича иш юритиш қайта тикланади ва бу ҳақда судья ажрим чиқаради.

17. Судларга тушунтирилсинки, бир неча айбланувчидан фақат биттасига нисбатан жиноят иши бўйича иш юритишни тўхтатиш учун асослар мавжуд бўлганда, бошқаларига нисбатан жиноят иши муҳокамаси давом эттирилади. Бу қоида суд томонидан иш юритиш тўхтатиб турилган айбланувчи иштирокисиз ишни кўриб чиқиш имконияти йўқ деб топилган ҳолларга нисбатан татбиқ этилмайди.

18. Судларга тушунтирилсинки, ЖПК 83-моддасида, 84-моддасининг биринчи қисмида кўрсатилган иш юритишни истисно этувчи ҳолатлар мавжуд бўлганда, судья ишни суд муҳокамасига тайинлаш тўғрисидаги масалани ҳал этиш чоғида ишни тўлиқ ёки қисман ёхуд айрим айбланувчиларга нисбатан тугатиши, шунингдек, айбловнинг айрим эпизодларини чиқариши лозим.

Жиноий жавобгарликка тортиш муддати ўтиб кетганлиги муносабати билан ёки амнистия тўғрисидаги акт асосида ишни тугатиш масаласини ҳал этиш чоғида шуни назарда тутиш лозимки, мазкур асослар бўйича ишни тугатиш, фақат иш материалларида ёки тараф тақдим этган материалларда айбланувчи бунга розилиги мавжуд бўлганда, мумкин бўлади.

ЖПК 84-моддасининг бешинчи қисмида назарда тутилган асослар мавжуд бўлганда, судья ишни тугатишга ҳақли.

Ишни тугатиш чоғида суд қўлланилган эҳтиёт чораларини, фуқаровий даъвони таъминлаш чораларини бекор қилади ҳамда ашёвий далиллар тўғрисидаги масалани ҳал этади.

19. Шуни назарда тутиш лозимки, дастлабки эшитув чоғида жиноят ишини суд томонидан мазмунан кўриб чиқиш ва қонуний, асосланган, адолатли қарор қабул қилиш учун тўсқинлик қиладиган процессуал қонуннинг жиддий бузилиши аниқланганда, иш ЖПК 405¹²-моддасига

мувофиқ, прокурорга юборилади. Бундай камчиликларга, хусусан, қуйидаги ҳоллар киради, агар:

айблов далолатномаси ёки айблов хулосаси ЖПК талаблари бузилган ҳолда тузилган бўлса;

тиббий йўсиндаги мажбурлов чорасини қўллаш тўғрисидаги қарор билан бирга судга юборилган жиноят иши бўйича айблов далолатномасини ёки айблов хулосасини тузиш зарурати бўлса;

жиноят ишларини бирлаштириш учун ЖПК 332-моддасида назарда тутилган асослар мавжуд бўлса;

айбланувчи жиноят иши материаллари билан танишаётганда унга ЖПК 375 ва 381¹³-моддаларида назарда тутилган ҳуқуқлар тушунтирилмаган бўлса;

айблов далолатномасида ёки айблов хулосасида, жиноят ишини тиббий йўсиндаги мажбурлов чорасини қўллаш учун судга юбориш тўғрисидаги қарорда баён этилган ҳақиқий ҳолатлар айбланувчининг, ўзига нисбатан тиббий йўсиндаги мажбурлов чорасини қўллаш тўғрисида иш юритилаётган шахсинг хатти-ҳаракатларини оғирроқ жиноят, ижтимоий хавfli қилмиш сифатида квалификация қилиш учун асослар мавжудлигидан далолат берса ёки бундай ҳолатлар мавжудлиги дастлабки эшитув жараёнида аниқланган бўлса.

20. Жиноят ишини ЖПК 405¹²-моддаси биринчи қисмининг 5-бандида назарда тутилган асосларга кўра прокурорга юборишда судья ўз ажримидан айбланувчининг, ўзига нисбатан тиббий йўсиндаги мажбурлов чорасини қўллаш тўғрисида иш юритилаётган шахсинг хатти-ҳаракатларини оғирроқ жиноят, ижтимоий хавfli қилмиш сифатида тавсифлаш учун асос бўлган ҳолатларни кўрсатиши шарт. Айти пайтда, судья ажримда қуйидагиларни кўрсатишга ҳақли эмас:

жиноятни ёки ижтимоий хавfli қилмишни Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси Махсус қисмининг муайян қайси моддаси билан квалификация қилиш лозимлигини;

далилларни баҳолаш ва айбланувчининг айбдорлиги тўғрисида хулоса қилишга.

Судья жиноят ишини прокурорга юборишда барча ҳолларда айбланувчига нисбатан эҳтиёт чораси тўғрисидаги, зарурат бўлганда эса, уни қамоқда сақлаш муддатини ЖПК 245-моддасида назарда тутилган муддатларни инобатга олган ҳолда узайтириш тўғрисидаги масалани ҳал этиши шарт.

21. Дастлабки эшитув давомида бир неча шахсни айблаш бўйича ёки бир шахсни бир неча жиноятни содир этишда айблаш бўйича жиноят ишларини битта иш юритувга бирлаштириш учун асослар аниқланганда, судья тарафларнинг илтимосномасига кўра ёки ўз ташаббуси билан жиноят ишларини ЖПК 395-моддаси талабларига риоя этган ҳолда битта иш юритувга бирлаштириш тўғрисида қарор қабул қилишга ҳақли.

22. Судларга тушунтирилсинки, ЖПК 405¹¹-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ, дастлабки эшитув вақтида айбланувчи, ҳимоячи, давлат айбловчиси жиноят иши материалларидаги ҳар қандай далилни, агар уларни номақбул деб ҳисобласа, чиқариб ташлаш тўғрисида илтимоснома беришга ҳақли.

Илтимосномада қуйидагилар кўрсатилиши керак:

тараф чиқариб ташланишини илтимос қилаётган далил;

далилни номақбул деб топиш ва чиқариб ташлаш учун ЖПКда назарда тутилган асослар.

Илтимосноманинг кўчирма нусхаси, у ким томонидан киритилганлигидан қатъий назар, айблов далолатномасини ёки айблов хулосасини тасдиқлаган прокурорга, шунингдек, жабрланувчига илтимоснома судга тақдим этилган кунда юборилади.

Агар далилни чиқариб ташлаш тўғрисидаги илтимоснома ЖПК 405¹¹-моддасининг тўртинчи қисми талабларига жавоб бермаса, судья уни қаноатлантиришни рад этиш тўғрисида ажрим чиқаради ва иш бўйича суд муҳокамаси тайинлайди. Бунда судья арз қилувчига шундай илтимоснома билан суд муҳокамаси давомида судга қайта мурожаат қилиш ҳуқуқи борлигини тушунтиради.

23. Судларнинг эътибори шунга қаратилсинки, далилни номақбул эканлиги сабабли чиқариб ташлаш тўғрисида ҳимоя тарафи илтимосномаси важларини рад этиш вазифаси, башарти илтимоснома далиллар қонунга хилоф усуллар билан ёки жиноят процесси иштирокчиларини қонун билан кафолатланган ҳуқуқларидан маҳрум қилган ёки уларнинг ҳуқуқларини чеклаган ёхуд ЖПК бошқа талабларини бузган ҳолда олинганлигига асосланган бўлса, прокурорнинг зиммасида бўлади. Қолган ҳолларда исботлаш вазифаси илтимоснома берган тараф зиммасида бўлади.

Далилни чиқариб ташлаш тўғрисидаги илтимосномани кўраётганда, судья ЖПК 405⁶-моддасининг ўн учинчи қисмига асосан, гувоҳни сўроқ қилишга ва илтимосномада кўрсатилган ҳужжатни иш материалларига қўшишга ҳақли. Бунда гувоҳ сифатида фақат тергов ҳаракатлари олиб борилиши ёки мақбуллиги низолашилаётган ҳужжатларни олиб қўйиш ва ишга қўшиш ҳолатлари тўғрисида нимадир маълум бўлган шахслар сўроқ қилиниши мумкин.

24. Суд далилни чиқариб ташлаш тўғрисида қарор қабул қилганда, мазкур далил юридик кучини йўқотади ва у ҳукмга ёки бошқа суд қарорига асос бўлиши, шунингдек, суд муҳокамаси жараёнида бу далилни текшириш ва ундан фойдаланиш мумкин эмас.

Айни пайтда ишни мазмунан кўриш давомида тарафлар илгари номақбул деб топилган ва чиқариб ташланган далилни мақбул деб топиш тўғрисида илтимоснома беришга ҳақли.

25. Судьянинг дастлабки эшитув ўтказилиши натижалари бўйича чиқарган ажрими устидан ЖПК 405¹⁵-моддасига мувофиқ, апелляция тартибида хусусий шикоят (протест) берилиши мумкин.

26. Қорақалпоғистон Республикаси судига, вилоятлар ва уларга тенглаштирилган судларга ишларни апелляция тартибида кўраётганда биринчи инстанция судлари томонидан жиноят-процессуал қонунининг жиноят ишларини судда муҳокама этишга тайёрлаш ва дастлабки эшитув ўтказилишини тартибга солувчи нормаларига риоя қилинишига алоҳида эътибор қаратиш тавсия этилсин.

Ўзбекистон Республикаси
Олий суди раиси

К.Камилов

Пленум котиби,
Олий суд судьяси

И.Алимов